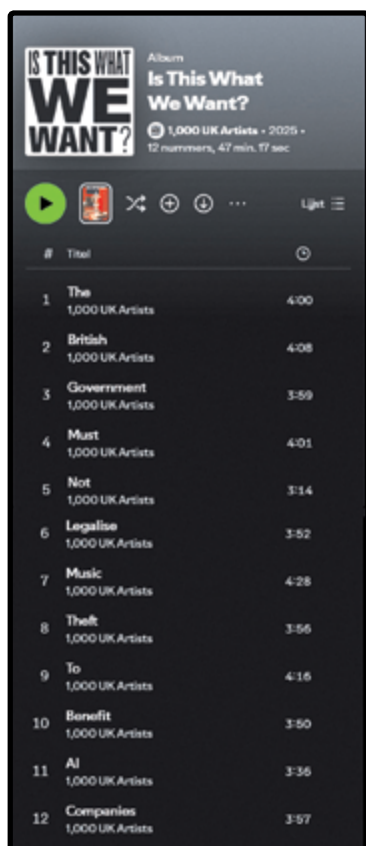

Artikel

AI in kunst en cultuur

Van praktijk naar beleid

Het album *Is This What We Want?* van 1,000 UK Artists op Spotify.
Schermopname

In een tijd waarin iedereen met behulp van AI liedjes kan genereren, brachten ruim duizend Britse artiesten in februari van dit jaar een album uit met twaalf nummers zonder geluid. Het was een protest tegen een nieuw Brits wetsvoorstel over auteursrecht en AI. Premier Keir Starmer wil van het Verenigd Koninkrijk een wereldleider in artificiële intelligentie maken en een van de maatregelen om dat te bewerkstelligen is een copyright-vrijstelling voor AI-bedrijven. Dat betekent dat bedrijven hun AI-modellen mogen trainen zonder toestemming van de makers. Het leidde tot een storm van verontwaardiging onder Britse artiesten, met dus de lancering van het stille protestalbum, door artiesten als Kate Bush, Damon Albarn en Annie Lennox.

AI heeft ingrijpende gevolgen voor creatieve makers. In Nederland waarschuwde de Kunstbond al voor de impact van AI op de werkgelegenheid (zie het artikel van Caspar de Kieft op p. 52, red.). De Federatie Beeldrechten lanceerde het initiatief AI Opt Out Now!, waarmee makers kunnen aangeven dat hun werk uitgesloten dient te worden van AI-training door commerciële partijen. Dit roept de vraag op wat de rol is van overheidsbeleid.

Europees beleid

Door de opkomst van generatieve AI begonnen overheden en instituties na te denken over de

Pieter Bots en Ronald Nijboer

AI heeft overduidelijk ingrijpende gevolgen voor makers in de culturele en creatieve sector. Welke rol heeft onze overheid als het gaat om de omgang met en de gevolgen van AI? Vraagt het een meer afwachtende houding, omdat Europees beleid eerst uitgekristalliseerd moet worden, of is een meer anticiperende houding nodig? De Raad voor Cultuur werkt momenteel aan een advies over de impact van AI op makers, met aanbevelingen voor de minister en de sector.

omgang met AI. Dit vertaalde zich onder meer in ethische principes en richtlijnen. Voor cultuurbeleid is de Aanbeveling van Unesco noemenswaardig. AI vóór de doorbraak van generatieve AI bracht Unesco dit advies uit, in 2021.¹ Unesco wilde daarmee de ontwikkeling en het gebruik van AI op een ethische manier aanmoedigen. Ook Nederland ondertekende deze overeenkomst tussen 193 landen. Op het gebied van cultuur waarschuwt Unesco bijvoorbeeld voor de impact die AI-taalverwerkingssystemen hebben op de nuances van de menselijke taal en culturele expressie.

In opvolging van de Aanbeveling publiceerde Unesco in 2025 het [Artificial intelligence readiness assessment report](#) waarin het met betrokken Nederlandse departementen onderzocht hoe Nederland er momenteel voorstaat met de implementatie van de Aanbeveling.² Een belangrijke mijlpaal was de ondertekening van het Kaderverdrag van de Raad van Europa inzake kunstmatige intelligentie en mensenrechten, democratie en de rechtsstaat, in 2024.³ Dit allereerste internationale juridisch bindende verdrag moet ervoor zorgen dat het gebruik van AI-systemen volledig in overeenstemming is met mensenrechten, democratie en de rechtsstaat. De afgelopen jaren heeft de EU verschillende wetten aangenomen met betrekking tot digitalisering, zoals de [Digital Services Act](#) (2022) en de [Digital Markets Act](#) (2022).

Specifiek voor AI is het belangrijkste wetgevende kader de AI-verordening, bekend als de [AI-Act](#). Doel van de AI-verordening is het bevorderen van veilige en betrouwbare AI-systemen, met waarborgen voor de bescherming van gezondheid en fundamentele rechten. De verordening deelt AI-systemen in op verschillende risiconiveaus. AI-systemen die een duidelijke bedreiging vormen voor de veiligheid, rechten en vrijheden van mensen worden volledig verboden. Aan AI-systemen met hoge risico's worden strenge eisen gesteld. Een aantal ervan is sinds februari 2025 al verboden. Daarnaast moeten organisaties die AI-systemen ontwikkelen of gebruiken ervoor zorgen dat hun werknemers AI-geletterd zijn. De verordening wordt stapsgewijs ingevoerd en is in augustus 2027 volledig van kracht. De regels worden in detail uitgewerkt via Codes of Practice, die het AI Office van de EU ontwikkelt samen met industrie, wetenschap, maatschappelijke organisaties en andere belanghebbenden. Vanuit de culturele sector wordt de implementatie van de AI Act nauw gevolgd, onder meer door Culture Action Europe (CAE), een Europees netwerk waar vanuit Nederland onder andere Beeld & Geluid en Kunsten '92 lid van zijn. CAE praat mee over de Codes of Practice en is kritisch op de uitwerking van transparantie en copyright, twee cruciale onderwerpen voor de culturele en creatieve →

sector. De AI Act verplicht AI-systemen om transparant te zijn over of en hoe AI wordt gebruikt. Ook moeten aanbieders van generatieve AI ervoor zorgen dat door AI-gegenereerde inhoud identificeerbaar is. Daarnaast maakt CAE zich zorgen over het gebruik van auteursrechtelijk beschermd werk voor het trainen van AI-modellen, zonder enige vergoeding of erkenning.⁴

Nederlands beleid

In het eerdergenoemde *Artificial intelligence readiness assessment report* van Unesco uit 2025 wordt het Nederlandse beleid rondom AI op een rij gezet. AI kwam de afgelopen jaren terug in verschillende documenten, zoals het [Strategisch actieplan voor artificiële intelligentie](#) (2019), de [Strategie digitale economie](#) (2022) en de [Nederlandse Digitaliseringsstrategie](#) (2025). Belangrijke pijler voor AI is de overheidsbrede visie op generatieve AI uit 2024.⁵ De Nederlandse overheid benoemt AI daarin tot sleuteltechnologie om Europees koploper mee te worden. Bij de ontwikkeling, toepassing en inbedding van generatieve AI in de samenleving gaat de Rijksoverheid uit van vier uitgangspunten:

1. Generatieve AI wordt op een veilige manier ontwikkeld en toegepast.
2. Generatieve AI wordt op een rechtvaardige wijze ontwikkeld en toegepast.
3. Generatieve AI dient het menselijk welzijn en borgt de menselijke autonomie.
4. Generatieve AI draagt bij aan duurzaamheid en onze welvaart.

Nederland kent inmiddels verschillende initiatieven die deze principes vertalen naar de praktijk. Zo is er de [AI Coalitie voor Nederland](#) (AIC4NL). Een publiek-private samenwerking met als doel om de AI-transitie in Nederland aan te jagen en op verantwoorde wijze te implementeren. Onderdeel daarvan is een werkgroep Cultuur en Media die in 2021 de position paper [De kunst van AI voor iedereen: de verbindende kracht van cultuur en media](#) publiceerde.⁶ Een ander initiatief van de werkgroep was de AI-Parade die langs bibliotheken door het land reisde om met burgers in gesprek te gaan over AI.

Op het gebied van cultuurbeleid in relatie tot AI is er vanuit het ministerie van OCW geen expliciet beleid ontwikkeld. Veel van de vraagstukken, zoals rondom auteursrecht of werkgelegenheid, raken ook aan andere ministeries en worden interdepartementaal opgepakt. Er zijn programma's en beleidslijnen uitgezet waar OCW (direct of indirect) in participeert en waar AI een belangrijk onderdeel van uitmaakt. Zo is OCW verantwoordelijk voor het project Creative Industries Immersive Impact Coalition (CIIC). Met een budget van 200 miljoen euro uit het Nationaal Groeifonds wordt geïnvesteerd in onderzoek naar en toepassing van zogenoemde *Immersive Experiences* (denk aan virtual reality of augmented reality). Bij de ontwikkeling van Immersive Experiences speelt AI vanzelfsprekend een rol, maar is de toepassing ervan geen doel op zich. Ook binnen de dit jaar afgeronde Innovatielabs waren er diverse projecten waar AI een rol in speelde.⁷

Een ander voorbeeld is de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed die het ministerie van OCW sinds 2015 heeft ontwikkeld, en die kaders biedt voor de wijze waarop Nederlandse erfgoedinstellingen zoals musea, archieven en bibliotheken hun collecties digitaal archiveren, toegankelijk maken en verbinden. In de cultuurnota voor de periode 2025-2028 van minister Bruins wordt AI genoemd als instrument om de vindbaarheid en bruikbaarheid van digitaal erfgoed te vergroten.⁸ Ook Nederlandse

De Nederlandse overheid benoemt AI tot sleuteltechnologie om Europees koploper mee te worden

belangenorganisaties buigen zich over de impact van generatieve AI op de culturele en creatieve praktijk. De Auteursbond ziet hoe de positie van schrijvers, vertalers en ondertitelaars onder druk komt te staan en vindt de huidige schending van auteursrechten onacceptabel. De Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO) ontwikkelde een [Mission Statement AI](#), waarin het ontwerpers weliswaar aanmoedigt om generatieve AI te gebruiken als krachtig hulpmiddel, maar wel benadrukt dat ontwerpers meer controle moeten krijgen over hoe hun werk gebruikt wordt voor AI-training.

Zorgen over AI spelen ook in de muziek-industrie. Net als hun Britse collega's waarmee we dit artikel begonnen, sloegen ook Nederlandse muzikanten een jaar geleden al alarm omdat hun stemmen en akkoorden zijn terug te horen in door AI-gegenereerde liedjes. Meerdere muzikanten riepen auteursrechtenorganisatie BumaStemra op om met een keurmerk voor 'echte stemmen' te komen.

Advies Raad voor Cultuur

Inmiddels is duidelijk dat (generatieve) AI een ingrijpende invloed heeft op de creatieve praktijk. Daarom werkt de Raad voor Cultuur aan een advies over de impact van AI op de culturele en creatieve sector. In het bijzonder richt de raad zich op de praktijk van makers. De raad vindt het van belang om te laten zien hoe AI nu al effect heeft op diverse stadia van het creatieve proces; hoe beïnvloedt AI het maken van muziek of het artistieke onderzoek? De raad wil wegblijven van de vaak gepresenteerde verlossingsmythes of doemscenario's die gepaard gaan met AI en kunst en creativiteit. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) riep in dit kader al op tot demystificatie, oftewel helder te beschrijven waar we het over hebben.⁹ Een realistische beeldvorming helpt bij een realistischer begrip van AI.

De raad zal zich in zijn advies ook afvragen wat de impact van AI is op de betekenis en waarde van kunst en creativiteit. Als liedjes en afbeeldingen gegenereerd kunnen worden, heeft dat gevolgen voor hoe makers en het publiek naar kunst, creativiteit en vakmanschap kijken. Wie is de maker van een AI-kunstwerk en hoe verhoudt AI zich tot de kunstenaar?

Maar ook: in hoeverre hebben makers behoefte aan automatisering van het creatieve proces? En wat betekent het eigenlijk om kunst te onderwerpen aan computationele logica?

Verder staat de raad stil bij de vraag wat AI betekent voor de positie en het verdienvermogen van makers en de rol van de culturele en creatieve sector bij de omgang met AI in de samenleving. Er is al veel beleid rondom AI ontwikkeld of nog in ontwikkeling, op Europees en op nationaal niveau. Veelal is dat algemeen beleid, terwijl AI ingrijpende gevolgen heeft die specifiek zijn voor makers in de culturele en creatieve sector. Inmiddels is een adviescommissie onder leiding van voorzitter prof. dr. Martijn van der Steen van start gegaan. De komende tijd zal de commissie met vele makers en organisaties uit de sector in gesprek gaan. De verwachting is dat de raad begin 2026 met een advies zal uitkomen met daarin aanbevelingen voor zowel de sector als de overheid. •

Noten

- 1 Diessner, A. (eds.) (et al.) (2023) [The UNESCO recommendation on the ethics of AI: shaping the future of our societies](#). Bonn (etc.): German Commission for UNESCO (etc.).
- 2 www.unesco.org/ethics-ai/en/netherlands
- 3 ecer.minbuza.nl/-/raad-keurt-ondertekening-van-het-eerste-wereldwijde-verdrag-over-kunstmatige-intelligentie-goed
- 4 Culture Action Europe (et al.) (2024) [Considerations regarding the implementation of the European Union's Artificial Intelligence Act](#). Brussel: Culture Action Europe.
- 5 Huffelen, A.C. van, M.A.M. Adriaansens en R.H. Dijkgraaf (2024) [Overheidsbrede visie Generatieve AI](#). Tweede Kamer 26643, nr. 1125 (bijl.).
- 6 nlaic.com/toepassingsgebied/cultuur/
- 7 De Innovatielabs waren een initiatief van toenmalig minister Van Engelenhoven van OCW, in reactie op de aanbeveling van de Raad voor Cultuur in het advies [Onderweg naar Overmorgen](#) (2020). Het programma had als doel om de sector te laten experimenteren met nieuwe werkwijzen en verdienmodellen.
- 8 Bruins, E. (2024) [Cultuursubsidies 2025-2028](#). Tweede Kamer 32820, nr. 526.
- 9 Schrijvers, E. (et al.) (2021) [Opgave ai: de nieuwe systeemtechnologie](#). Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Pieter Bots
is senior beleidsadviseur bij de Raad voor Cultuur. In 2024 is hij gepromoveerd op een proefschrift over het beoordelen van artistieke kwaliteit

Ronald Nijboer
is senior beleidsadviseur bij de Raad voor Cultuur. Beiden zijn als secretaris betrokken bij het advies over AI in de cultuursector